

Módszertani megjegyzések a Budapesti Egyetemi Könyvtár Bibliotheca Antiquissima különgyűjteményének rekonstrukciójához. A magyarországi könyv- és könyvtártörténetben közismert, hogy a mai Magyarország területén a Budapesti Egyetemi Könyvtár állománya az egyetlen olyan élő különgyűjtemény, amely évszázadokon át folyamatosan és tervszerűen gyarapodott. Ismeretes az is, hogy a könyvtár Kézirat- és Ritkaságtára őrzi az ország egyik leggazdagabb és legrégebb történeti, művelődés- és irodalomtörténeti forrásgyűjteményét.¹

Ez az a háttér, amely lehetővé tette, hogy az 1960-as évek elején Dümmerth Dezső megkezdje a könyvtár úgynevezett ősalományának, a Bibliotheca Antiquissima különgyűjteménynek az elkülönítését. Ebben a különgyűjteményben a nagyszombati jezsuita kollégium és a nagyszombati egyetem megalapítása közötti időszakban (1561–1635) a nagyszombati jezsuiták és jogutódai, illetve jogelődei (Znióváralja–Turóc, Vágsellye) által beszerzett, illetve birtokolt könyveket helyezték el. A nyomtatványok kiválasztása a tulajdonosi bejegyzések alapján történt.² A különgyűjteményt Dümmerthen kívül az 1980-as évek elején Timkovics Pál bővítette és katalogizálta számottevően.*

A speciális felkészültséget igénylő történeti állományrekonstrukció megkezdése után Dümmerth megállapította, hogy a különgyűjtemény különleges értékét nem elsősorban a könyvek tartalma adja, hanem az, hogy ezeket a köteteket az Egyetemi Könyvtár több száz éve megszakítás nélkül őrzi.³ Ez a megállapítás máig érvényes, mivel a Bibliotheca Antiquissima a Ritkaságtár napjainkban is folyamatosan bővülő könyvtártörténeti különgyűjteménye. Mivel a jezsuita rend első nagyszombati metelepedésének idejéből (1561–1567) eddig egyetlen kötet sem került elő, a különgyűjtemény a turóci (1586–1597), a vágsellyei (1599–1605) és a nagyszombati (1615–1635) kollekciókra tagolódik.

A Bibliotheca Antiquissima anyagát bemutató tanulmányok nem tervszerűen megvalósított kutatásokra épülnek; Dümmerth Dezső egy másodlagos szempont, a kötéstípusok alapján indult el és válogatott. Erre az 1960-as évek első felében a raktári átrendezések biztosítottak lehetőséget. Elősegítette a munkát, hogy a nagyszombati jezsuita kollégium, majd egyetem különgyűjteményének XVII. századi katalógusai rendszeresen közlik a kötésfajtaikat. Erre utalnak a gyakran ismétlődő „cor. al.” és „membran. al.” megjelölések. A kutatás mai állapotában azonban nem szabad szem elől téveszteni, hogy az 1690-ben készített és 1777-ig, a különgyűjtemény Budára költöztetéséig használt és folyamatosan bővített kéziratos katalógus „Qualitas compacturae” rovatában az 1635 előtt

¹ KNAPP Éva: *A Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirat- és Ritkaságtára*. Tudományos ismertető. = *Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei* VII. 1996. (Megjelenés alatt.)

² DÜMMERTH Dezső: *A Budapesti Egyetemi Könyvtár különgyűjteményének keletkezése 1561–1635*. Bp. 1963. (A Budapesti Egyetemi Könyvtár Kiadványai 20.); Uő.: *A Budapesti Egyetemi Könyvtár állományának alapjai. Az Antiquissima-gyűjtemény I. és II. kollekciója. Collectio Tyrnaviensis 1612–1635*. Bp. 1964. (A Budapesti Egyetemi Könyvtár kiadványai 24.); Uő.: *Az Antiquissima-gyűjtemény III. kollekciója. Collectio Tyrnaviensis 1612–1635*. Bp. 1966. Kézirat. Budapesti Egyetemi Könyvtár Kézirattár (BEK K) G 843.; Uő.: *A Budapesti Egyetemi Könyvtár új különgyűjteménye*. = *Könyvtáros* 1962. 346.

* Újabbán Barabás László és Farkas Gábor számítógépes adatbázisba rendezi az eddig ismert adatokat. Az adatbázist bővítették a közben előkerült kötetek leírásával. Munkájukat bemutatták az MKE Társadalomtudományi Szekciója által rendezett „Régi könyvek számítógépes feldolgozása” c. konferencián (OSzK, 1995. dec. 3.) és kis példányszámban kiadták a konferencia anyagának részeként, hajlékony lemezen. Nyomatásban az *Iskolakultúra* 1997/5. számában jelenik meg Farkas Gábornak a kérdésről írott tanulmánya. Ugyancsak az ő sajtó alá rendezésében „A Kárpát-medencei korai könyvtárak” sorozatban jelenik meg az eddig ismert kötetek összevont katalógusa. (Szerk.)

³ DÜMMERTH: *i. m.* 1963. 15–16.; DÜMMERTH: *i. m.* 1964. 18–20.

beszerzett könyvek címléírása mellett gyakran tűnnek fel más megjelölések is. Így – többek között – két, 1617-ben a könyvtárba került, egymás után bejegyzett kötetnél a „cor. nig. cum ta.” illetve a „membran. scrip.” megjegyzés olvasható.⁴

A kötésekben alapuló kutatás rövid idő alatt jelentős mennyiségi eredményt (több mint 200 kötetet) hozott. Ez háttérbe szorította a minél teljesebb körű rekonstrukció megvalósítását. A késlekedés máig rányomja bélyegét a költségűjteményre, s meghatározza annak karakterét.

A rekonstrukció körülmekintő megvalósításához ma már nem elegendő az 1632-es katalógus anyagának és az 1690 után használt katalógus „Annus inscriptionis” rovata által kijelölt köteteknek a kiválasztása, jegyzékbe rendezése és egybevetése a mai állománnyal. Erre a körülményre Dümmerth áttelesen már 1963-ban felhívta a figyelmet, amikor a további Antiquissima-kutatások nehézségét egyrészt a XVI–XVII. század óta eltelt idő hosszúságában látta, másrészt abban összegezte, hogy az 1777-es Budára költözés idején a nagyszombati könyvanyagot három részre osztották és részben selejtezték.⁵

A rekonstrukció folytatása és eredményesebb tétele érdekében érdemesnek látszik egyszerre több szempontot figyelembe venni, s ezeket a munka befejezéséig együttesen érvényesíteni. Nem céltudatos gyűjtés eredményeként, hanem különféle témák kutatása kapcsán alkalmasszerűen született megfigyeléseimet a következőkben foglalom össze.

1. A rekonstrukcióban alapvető a rendelkezésre álló két XVII. századi kéziratos katalógus kritikai felhasználása. ** A korabeli leírások bibliográfiai pontosítása után elengedhetetlen a tételes összevetés a mai állomány megfelelő darabjaival. Ennek elvégzésekor nem szabad megfeledkezni arról, hogy a rekonstrukció csak relatív teljességre törekedhet, mivel az 1635 előtti állomány nem érintetlen. Egyes műveket, mint például Nagy Szent Gergely pápa összes műveit (Romae 1588–1593. Typ. Vaticana. jelzete: Ant. Tyrn. 1632/46. Tom. I–VI.) a XVIII. század végén, illetve a XIX. század elején elárverezték. Az említett kötetek így kerültek először a csornai prépostság könyvtárába, majd 1948 után a Népkönyvtári Központba, onnan az Országos Széchényi Könyvtárba, s innen mint átengedett példányok a 362/1962. nyilvántartási számon visszajutottak az Egyetemi Könyvtárba. A példa felhívja a figyelmet arra is, hogy az antiquissima-anyag szempontjából érdemes lenne áttekinteni a XVIII. század végétől kinyomtatott egyetemi könyvtári aukciós katalógusokat⁶ és körvonalazni a könyvektől való megváltás folyamatát.

2. Nem tanácsos követni azt az elképzelést, hogy elegendő közös rekonstrukciós bázist készíteni a két, egymást tartalmilag részben átfedő XVII. századi katalógus megfelelő leírásai alapján. Több olyan, ma is meglévő kötetet ismerünk, amely csak az egyik katalógusban található meg.

Különösen kockázatos lehet ráhagyatkozni az 1690-től indított katalógus leírásaira. A Leonardus Lessius: *De Anti-Christo et eius praecursoribus disputatio apologetica gemina* (Antverpiae 1611) című, ma is meglévő kötet (jelzete: Ant. Tyrn. 1613/1.) leírását például hiába

⁴ *Catalogus Collegij Tyrnaviensis Soc. Iesu, ordine alphabetico auctorum. Saec. XVII. (1632.)* BEK K J 1.; *Catalogus Novus librorum Collegij Tyrnaviensis Societatis Iesu, conscriptus Anno Domini 1690. servato ordine alphabetico. I–II.* BEK K J 2/I–II.; *Catalogus...* 1690. II. 315. Néhány kötetnél megfigyelhető az átkötés. Az Aa 2r 32 jelzetű, eddig antiquissimaként számon nem tartott kötet az 1632-es katalógusban a „corio albo” (*Catalogus...* 1632. 657.), az 1690-es katalógusban a „membran. al.” (*Catalogus...* 1690. II. 303.) jelzéssel szerepel, mai kötése viszont XVIII. századi sötétbarna bőrkötés.

⁵ DÜMMERTH: *i. m.* 1963. 8.

** *Magyarországi jezsuita könyvtárak 1711-ig. II.* Nagyszombat. S. a. r. FARKAS Gábor. Szeged, 1997. (Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmaink történetéhez 17/2.) (Sajtó alatt. Szerk.)

⁶ *Catalogus librorum qui in Bibliotheca Universitatis Pestiensis publicae auctori exponentur. 1787–1797.* Pestini 1787–1790., Budae 1796–97. (címváltozatokkal).

keressük az 1690-től használt katalógusban. Annak ellenére, hogy a kötet 1613 óta folyamatosan a könyvtár állományához tartozik, címfelvétele csak a korábbi XVII. századi katalógusban szerepel, „Leonardus Lessius de Antichristo et eius Praecursoribus in 8. membr. alba Antverp. 1611. N. 19.” bejegyzéssel.⁷

Félreértésre adhatnak okot az olyan bejegyzések is, amelyek mindkét katalógusban szerepelnek ugyan, de egymástól jelentősen eltérő formát mutatnak. Heribert Rosweyde 1615-ben beszerzett *Lex Talionisa* (Ant. Tyrn. 1615/4.) a korábbi katalógusban a keresztnemes rendszó-gyakorlat szerint a H betűnél, tartalomra utaló körülírással formában található („N. 15. Eiusdem [Heribertus Rosweydi] Retalatio pro Baronio contra Casabonum in 8. membr. alba, Antverp. 1614.”), a későbbi katalógusban viszont „Rosweidi Heriberti S. I. Apologia pro Baronio Cardinale in Octav. Antverpiae, 1614. membran. al. 1632.” alakban szerepel.⁸

3. Számítani kell az 1690-es katalógus leírásainak és „Annus inscriptionis” rovatának pontatlanságaira, következtelenségeire. Antoine Rivière *Calvinismus vestiarum Religio* című, „Lugduni 1636” impresszummal katalogizált munkájának annus inscriptionisa 1634.⁹ A két évszám közül az egyik nyilvánvalóan téves. A kötet ma nincs meg a könyvtár állományában. A fenti kiadás létre a bibliográfiák nem utalnak, s csupán egy párizsi és egy lyoni 1630-as kiadás ismert.¹⁰ Így lehetséges, hogy az impresszum rögzítése hibás, de azt sem lehet kizárni, hogy az annus inscriptionis téves, mivel az 1632-től használt katalógusban ez a kiadvány még nem szerepel.

Gyakran előfordul, hogy a katalógus annus inscriptionis rovata egy kötet több, évszámmal ellátott tulajdonosi bejegyzése közül a legutolsóban szereplő évszámot tartalmazza. Ludovicus Caelius Rhodiginus *Lectioinum antiquiarum libri triginta* (Francofurti 1599. A. Wechel. jelzete: Ant. Tyrn. 1632/56.) című munkájának ugyanazt a példányát például a jezsuiták 1632-ben és 1635-ben is ellátták tulajdonosi bejegyzéssel. Az 1690-es katalógus annus inscriptionis rovatában az 1635-ös év szerepel.¹¹ Ez arra utal, hogy a könyvtárba kerülés és a katalogizálás között több év is eltelhetett, s ez a rovat nem mindig alkalmas a ma már fellelhetetlen kötetek tényleges könyvtárba kerülésének meghatározására.

Előfordul az is, hogy a datált tulajdonosi bejegyzések egyik évszáma sem azonos a katalógusban szereplő bejegyzési időponttal. Pedro de Ribadeneyra *Vita P. Jacobi Laynis* című, 1604-ben Kölnben megjelent kötetének (jelzete: Ant. Tyrn. 1618/1.) címlapján például a következő két tulajdonosi bejegyzés olvasható: „Collegij Tirmavien. Societ. Iesu Catalogo inscriptus 1618” és „1632. L. J. n. 143.”. Ezzel szemben a katalógusban beirási évként 1633 szerepel.¹²

4. Szükségesnek látszik a már rekonstruált állományrészek kritikai felülvizsgálata. A Dümmerth által rekonstruált Antiquissima Turociensis kollekciónak egyik sorozatában sincs közvetlenül a turóci tulajdonosi bejegyzéshez kötődő évszám. A bejegyző kezek azonossága a Turócra vonatkozó tulajdonosi bejegyzések változó megszövegezése és formája miatt sorozatonként nehezen bizonyítható. Az első sorozatban például a „Societatis Iesu inscriptus Catalogo” szöveg Turócra vonatkoztatása is megkérdőjelezhető. Csaknem biztosra vehető, hogy a „Collegij Turociensis”, a „Coll. Thurocien.”, a „Collegij Turocien.”, a „Collegij Turoc”, a „Collegij Thurociensis” és a „Resid. Thurocz” változatok nem mindig ugyanarra a bejegyzőre utalnak.

⁷ *Catalogus...* 1632. 367.

⁸ *Catalogus...* 1632. 274.; *Catalogus...* 1690. II. 337.

⁹ *Catalogus...* 1690. II. 334.

¹⁰ Vö. pl. *The British Library General Catalogue of Printed Books to 1975*. T. 1–360. London–München–New York–Paris 1979–1987. itt: T. 277. 135.; *Catalogue Général des livres imprimés de la Bibliothèque Nationale*. Auteurs. Tome 1–231. Paris 1897–1981. itt: T. 152. 898–899.

¹¹ *Catalogus...* 1690. II. 343.

¹² *Catalogus...* 1690. II. 347.

Több körülmény miatt nem tartjuk szerencsésnek kizárólag az azonosnak vélt könyvtárosi kézírásra hagyatkozni a rekonstrukcióban. Kempis Tamás *De imitatione Christij*ének 1587-es, Ant. Tur. I/21 jelzetű kiadásában például szerepel a hely- és időmegjelölés nélküli „Societatis Iesu Catalogo inscriptus” és a helyre utaló „Resid. Thurocz” tulajdonosi bejegyzés. Ezenkívül megtalálható a „Bibliotheca PP. Capuccinorum Budapestini” jelzés és a Népkönyvtári Központ körpecsétje. A helymegjelölést nélkülöző jezsuita bejegyzés Turóchoz kötése nem bizonyítható. A „Resid. Thurocz” forma pedig arra utal, hogy a kötet csak akkor került a turóci jezsuitákhoz, amikor Turócban a kollégium már nem működött, s a rendház kisebb rezidenciaként létezett. A rendi forrásokban¹³ a turóci rendház 1586–1598 között szerepel kollégiumként, amikor a jezsuiták iskolát, konviklust és plébániát tartottak fenn. Ezt követően a kollégium átköltözött Vágsellyére. Amikor a rend újra megtelepedett Turócban, házukat következetesen rezidenciaként nevezik. Ez a korszak 1639 utánra datálható, az adatok ugyanis ettől kezdve utalnak újra folyamatos rendi tevékenységre. A „Resid. Thurocz” tulajdonosi bejegyzés tehát a XVII. századi turóci rezidenciára utal, amely 1773-ig adatolható. Ekkor a rezidencia könyvtárát felszámolták, s az említett kötet közvetlenül vagy a Budára költöztetett Egyetemi Könyvtárba beszállított, s később elárverezett könyvek közül került a kapucinusokhoz. Tőlük a Népkönyvtári központba szállították, s onnan jutott az Egyetemi Könyvtárba. A felsorolt körülmények miatt ezt a kötetet csak fenntartásokkal lehet antiquissimának tartani.

Kétségesnek látszik az Ant. Tur. I/26 jelzetű kötet (Szent Ágoston összes műveiből a XI. pars: Basilliae 1506. J. Amorbachius) turóci eredete is. A kötet két jezsuita tulajdonosi bejegyzése közül a „Societatis Iesu inscriptus Catalogo” nem utal konkrét helyre, a „Collegij Tyrnav. Anno 1632” pedig csak azt bizonyítja, hogy a kötet az Antiquissima Tyrnaviensis kollekciónak tartozik.

Alaposan meg kell vizsgálni azokat az eddig a turóci kollekciónak sorolt köteteket is, amelyekben évszám nélküli turóci tulajdonosi bejegyzés szerepel és a kötetek kimutathatóan nem jártak meg a Turóc–Sellye–Nagyszombat, illetve a Turóc–Nagyszombat utat. Így például az Ant. Tur. II/2 jelzetű kötetet (Temesvári Pelbárt: *Pomerium*. Hagenau, 1501. H. Gran) véleményünk szerint mindig is Turócban őrizték. Erre utal, hogy a kötetben a datálás nélküli „Societatis Iesu inscriptus Catalogo Collegij Thurociensis” bejegyzésen kívül a „Residentiae Thurociensis Societatis Iesu Catalogo inscriptus 1644” bejegyzés olvasható. Hasonló jelenségre utalnak az Ant. Tur. II/3 és Ant. Tur. II/6 jelzetű kötetek bejegyzései is. Az Ant. Tur. I/13-as jelzetű *Legenda aurea*-kötet (Parisj, 1509. J. Huguetanus) a bejegyzések szerint Turócból Pozsonyba került át.

Az ilyen és hasonló esetekben érdemes lenne bevezetni a csak bizonyos megszorítások között érvényes antiquissima-jelleget, mivel ezeknél a köteteknél nem lehet egyértelműen kimutatni, hogy 1635 előtt közvetlenül kapcsolódtak a nagyszombati kollégiumi könyvtárhoz.

5. Az Antiquissima gyűjtemény határainak pontosabb megvonása érdekében ki kellene zárni a gyűjteményből a sérült előzőkű (címlap, címloldal, díszcímlap, első ív(ek) hiánya), valamint a jól olvasható, kellően konkrét tulajdonosi bejegyzést nélkülöző, eddig feltételelesen ide sorolt köteteket. Az ilyen köteteknek egy újabb sorozatban lenne a helye, „nem hiteles Bibliotheca Antiquissima-kötetek” megjelöléssel.

Johannes Ravisius Textor *Officina sive Theatrum historicum] et poeticum* című, 1626-ban Baselen megjelent műve egyik példányának címlapján például a „Collegij Societatis Iesu Tyrnavien. Catal. inscriptus 1690” bejegyzés található (jelzete: Fa 464:1). Az évszám közelében egy

¹³ Vö. DÜMMERTH: *i. m.* 1964. 5–16.; *Supplementum Historiae Residentiae Thurociensis S. Iesu ab Anno Fundationis Praepositurae (1252) ad Annum 1720*. BEK K Ab 109.; *Catalogus Librorum Residentiae Soc. Jesu Thurociensis digestus Anno 1778. die 3^a Aprilis*. BEK K J 98/16a.; *Regestum librorum in Residentia S. I. Thurociensi repertorum ex Commissione confectum Anno 1774. per Martinum Simoncsics*. BEK K J 98/16b.

másik, olvashatatlaná tett évszám szerepel. Az impresszum alatt áthúzott, azonosíthatatlan betűk sejlenek fel, mellette egy nagy „R” betű látható. Az 1690-től vezetett katalógusban a szerző fenti munkáját „Basiliae 1616” impresszummal rögzítették, az „annus inscriptionis” rovat 1632-re utal.¹⁴ Az 1632-től használt katalógusban Johannes Ravisius Textor neve alatt ez a mű nem szerepel. A felsorolt adatsorok együttesen valószínűsíthetnék a kötet antiquissima jellegét, mégsem lenne indokolt besorolni az Antiquissima Tyrnaviensis 1632-es sorozatba, mert ezzel bizonytalanná tennénk a gyűjtemény összetételének határait.

6. A Bibliotheca Antiquissima gyűjteménybe még be nem sorolt egy-egy kötetnél felfigyelünk az eddig figyelmen kívül hagyott tulajdonosi bejegyzésekre. Így például a Bécsben 1618-ban megjelent, *Apparatus Regius* című nyomtatvány egyik példányában (jelzete: RMK III. 228:1) a címlapon középen elhelyezett „Collegij Tyrnavien. Societatis Iesu” bejegyzést kiegészíti a címlap felső részén kissé halványabb, de jól olvasható „Inscr. 1618” bejegyzés. Ez egyben arra figyelmeztet, hogy az antiquissima-kutatás céljával kézbevert minden egyes kötetet nagyon aprólékosan kell megvizsgálni.

7. Az 1960-as évek óta az Egyetemi Könyvtárban több raktárköltöztetés volt, ami a könyvek ismételt mozgatásával járt. Így történetelt, hogy például az Antiquissima-gyűjteményhez tartozó, Borzsák István által részletesen ismertetett¹⁵ Ausonius-kötet egy raktárátalakítással egybeeső olvasói használat után a korábbi jelzetének megfelelő raktári helyre került (Hb 540 – Ant. Tyrn. 1635/1.) Az elkeveredett, lappangó kötetek megkeresése és folyamatos szemmel tartása fontos feladat. Így például csak remélni lehet a Timkovics Pál által elkülönített, Silvestro Pietrasanta: *De symbolis heroicis libri IX.* (Antverpiae 1634.) című kötet előkerülését, melyet a Timkovicstól rögzített bejegyzés szerint a nagyszombati jezsuiták a kinyomtatás évében szereztek be.

8. Azt a könyvtártörténeti tényt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az egyetem Budára költöztetése idején viszonylag sok könyv maradt Nagyszombatban. Az 1777-ben tartalma alapján idejéért minősített kötetek egy része ma is Nagyszombatban található. Erre utal az Ant. Tyrn. 1618/6 jelzetű kötet, melynek címlapján a „Coll. Tyrnaviens. Societatis Iesu 1618” kézirat bejegyzés olvasható. Ez a nyomtatvány magánszemélytől Szlovákiából ajándékként került az Egyetemi Könyvtárba 1991. november 1-jén. Törekedni kellene tehát a Nagyszombatban maradt, részben máig feldolgozatlan kötetek alapos és minél gyorsabb áttekintésére.

9. További eredmények várhatók a jezsuita oktatási gyakorlat és a tananyag fokozottabb figyelembevételétől. A *Ratio Studiorum* 1599 előtti változataiban és 1635 előtti bővítéseiben, valamint a különféle ajánló könyvjegyzékekben¹⁶ szereplő szerzők műveinek áttekintése és autopszia alapján történő behasonlítása újabb antiquissima-köteteket hozhat felszínre.

Így például a *Ratio Studiorum* 1599-es változatában a *Regulae Professoris Humanitatis* című részben a *Graeca praelectio* fejezetben szereplő egyik auctor Plutarkhosz.¹⁷ Áttekintve az Egyetemi Könyvtár 1635 előtt megjelent Plutarkhosz-köteteit, három eddig antiquissimaként számon nem tartott példányt lehetett beazonosítani.¹⁸

10. A Bibliotheca Antiquissima gyűjtemény bővülését segítheti az is, ha az Egyetemi Könyvtár állományában a duplumpéldányokkal együtt áttekintjük egy-egy, már eddig is több antiquissima-kötettel képviselt szerző 1635 előtt megjelent nyomtatványait. Így felfigyelünk fel

¹⁴ *Catalogus...* 1690. II. 343.

¹⁵ BORZSÁK István: *Ausoniusról Rimay Jánosig.* = *Antik Tanulmányok* (30.) 1983. 241–247.

¹⁶ *Ratio atque Institutio Studiorum Societatis Iesu* (1586, 1591, 1599). Ed. Ladislaus LUKÁCS. Romae, 1986.; *Collectanea de Ratione Studiorum Societatis Iesu* (1588–1616). Ed. Ladislaus LUKÁCS. Romae, 1992.

¹⁷ *Ratio...* 1986. 432.

¹⁸ A kötetek rövid bibliográfiai leírását l. alább, jelzeteik: Hb 5033/2, Hb 5033/3, Hb 5033/8.

például Nicolaus Reusner két, 1632-ben Nagyszombatban bejegyzett, eddig antiquissimaként számon nem tartott kötetére.¹⁹

*

A fenti megfigyelések már eddig is elősegítették a Bibliotheca Antiquissima különgyűjtemény bővülését. Az alábbiakban tizenegy, antiquissimaként eddig számba nem vett kötet rövid bibliográfiai leírását közlöm az antiquissima-jelleget tanúsító adatokkal együtt.

Csak az ilyen és ehhez hasonló körülmények vizsgálataktól remélhetjük ennek az utóbbi időben elhanyagolt kutatási területnek a fellendülését.

Apparatus Regius. Sereniss. ac Potentissimo Ferdinando II. Hungariae ac Bohemiae Regi. Symbolis Regum Hungariae adornatus. A Collegio Tyrnaviensi Societatis Iesu.
Viennae 1618. G. Gelbhaar.

Bejegyzés a címlapon: „Inscr. 1618. Collegij Tyrnavien. Societatis Iesu.”
Raktári jelzet: BEK K RMK III. 228:1. pld.

PÁZMÁNY Péter: Posonban lőt praedikatio.
Musiponiban (= Posoniumban) 1610. (typ. archiepiscopalis).
Bejegyzés a címlapon: „Societatis Iesu. 1612. Collegij Tyrnavien. 1617.”
Raktári jelzet: BEK K RMK I. 58.

PLUTARCHUS: Plutarchu Chairóneós ta sózomena syngrammata. – Plutarchi Charonensis quae extant opera cum Latina interpretatione.
(Genevae) 1572. H. Stephanus.
Moralia. Tom. 2. 781–1381.

Bejegyzés a címoldalon: „Societatis Iesu Catalogo inscriptus A° 1600 (az évszám áthúзва) Collegij Tyrnavien. Turociens Selliensis (az utóbbi két helynév áthúзва) 1632. L. P. n. 143.”
Raktári jelzet: BEK Hb 5033/2.

PLUTARCHUS: (L. mint fenn)
Moralia. Tom. 3. 1389–2101.
Bejegyzés a címoldalon: „Collegij Tyrnaviensis Turociens. Selliensis (az utóbbi két helynév áthúзва) A° 1600 (az évszám áthúзва) 1632. L. P. n. 144.”
Raktári jelzet: BEK Hb 5033/3.

PLUTARCHUS: (L. mint fenn)
Opuscula varia, quae magna ex parte sunt philosophica Tom. 2. (= Tom. 8.)
Bejegyzés a címoldalon: „Collegij Tyrnaviensis. Turociens Selliensis (az utóbbi két helynév áthúзва) Societatis Iesu. Catalogo inscriptus. A° 1601 (az évszám utolsó két jegye átírva:) 1643. L. P. n. 146.”
Raktári jelzet: BEK Hb 5033/8.

RAEMUNDUS Florimundus: Historia de ortu, progressu et ruina haereson huius saeculi E Gallica lingua in Latinam conversa Pars. I–II.
Coloniae 1614. G. Grevenbruch.
Bejegyzés a címlapon: „Collegij Tyrnavien. Societatis Iesu. 1628. Catalogo Inscriptus L. F. n. 59.”
Raktári jelzet: BEK Ac 4r 515.

REGIUS, Vincentius: Evangelicarum dilucidationum libri VIII.
Coloniae 1615. B. Gualterus.
Bejegyzés az előzéklapon és a díszcímlapon: „Societatis Jesu Tyrnav. Anno 1626. Catal inscr. Litt. V. No (1.)”
Raktári jelzet: BEK Aa 2r 32 (A XVIII. században átkötötték.)

¹⁹ A kötetek rövid bibliográfiai leírását l. alább, jelzeteik: Hf 4074, Hf 1059.

REUSNER, Nicolaus: Operum Nicolai Reusneri Pars Prima

Jenae 1593. T. Steinmann.

Bejegyzés a címlapon: „Catalogo Soctis. Iesu Tynnaviae Inscriptus 1632. L. R. n. 72.”

Raktári jelzet: BEK Hf 4074.

REUSNER, Nicolaus: Operum Nicolai Reusneri ... Pars quarta....

(Jenae 1594. T. Steinmann.)

Bejegyzés a címlapon: „Collegij Soctis. Iesu Tynnaviae 1632.”

Raktári jelzet: BEK Hf 1059.

RONCHEGALLUS, Gioldus Joannes: Tractatus de duobus reis constituendis.

Venetiis 1559. Cominus de Tridino.

(Hozzákötvé: REDOANUS, Gulielmus: Tractatus solemnis Placentiae 1572. F. Comes.)

Bejegyzés a címlapon: „Collegij Tynnaviensis Catalogo inscriptus. Anno Dni. 1616. (az évszám áthúзва) 1632. L. J. n. 23. Ex liberalitate Generosi Dni. D. Georgij Szekel.”

Raktári jelzet: BEK Bc 2r 107.

Megjegyzés: 1616-os bejegyzés eddig nem szerepelt a gyűjteményben.

Templum gratiarum, Serenissimi ... Leopoldi, Archiducis Austriae ... cum Iusta in Oratorio pie persolveret, ac moettissime parentaret A. D. M. DC. XXXII.

Passaviae 1633. C. Frosch.

Bejegyzés a címlapon: „Collegij Tynnaviensis Societatis Iesu 1633. L. T. n. 127.

Cathalogo Inscriptus. 1704. 29 Septembris.”

Raktári jelzet: BEK Hf 4r 176.

KNAPP ÉVA

A Turul újjászületése. Poraiból született újjá 1992-ben a magyar sajtótörténet évszázados múltú *Turul* című folyóirata, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság közlönye. 1950-ben jelent meg a folyóirat összevont 61–64. (1947–1950) utolsó száma. A történettudomány valamennyi segédtudományát szolgáló szakmai folyóirat megszüntetése a Rákosi-rendszer kultúrpolitikusainak szellemi színvonalára vet fényt. A Társaság 1951. február 27-én felvett jegyzőkönyve szerint „... a Népművelésügyi Minisztérium a folyóirat régi címén, amely a Turul volt, a megjelenést nem engedélyezte.” A másik indok, hogy a Társaságnak semmi vagyona nincs és a támogatás sem valószínű, így a közgyűlés kimondta a Társaság feloszlását. Az illetékesek sajnálatos módon összekeverték a folyóirat címét a húszas évek ismert szélsőjobboldali ifjúsági szövetségével, pedig a kettőnek egymáshoz semmi köze nem volt. A Turul cím keletkezése összefügg a Társaság és közlönye alapításával. Radvánszky Béla báró és alapító társainak a közlöny címére a szintén 1883-ban indult osztrák *Adler* című folyóirat adott ötletet, amely alcíme szerint: Organ des heraldisch-genealogischen Vereines „Adler” volt. Mivel a Monarchia nyugati felének társalapja címéül a sást választotta, az alapítók a Turul madárra gondoltak. A magyar tudományos társaság profilját az elnök Radvánszky báró határozta meg: „... a történelemnek eddig elhanyagolt társtudományait, úgymint a heraldikát, diplomatikát, sphragistikát, genealógiát, valamint a magyar családok történetének okleveles alapon való művelését tűzné ki céljául.” (1883:1.). Előszavának utolsó mondatában a nemzeti múlt tudományos ismeretének fontosságát hangsúlyozta: „A nemzetet csak látszólag alkotják az élő nemzedékek, valójában tagjai annak az elhaltak is, mert a letűnt nemzedékeknek nagy a befolyásuk az élőkre... Sok nemzedék alkotta fokozatosan mai kultúréletünket...” A *Turul* szerkesztői – Fejérfpataky László és báró Nyíry Albert – a szakma elismert tudósai voltak. A folyóiratban a hivatásos tudósok mellett teret adtak a történetileg autodidakta, de magas színvonalon íróknak is. Az első világháború után